י"ב.
התענה חצי יום ואכל בחצי היום[1] - אין זו תענית שעות.
קיבל והתענה חצי יום, ושוב קיבל עד סוף היום - פשיטא דהוי תענית שעות.
התענה חצי יום משום טירדא וקיבל עד סוף היום – היינו תענית שעות.

תענית שלא שקעה עליו חמה – אינו תענית.[2]
אנשי משמר (כהנים ולויים בעבודתם) – מתענים עם הציבור ולא משלימין.
ואע"פ שאינו תענית, עליהם לצער עצמם עם הצבור.

זמן עצי כהנים והעם – היינו זמנים שקבעו חכמים למשפחות מסויימות להתנדב עצים למערכה.
מתנדבי עצים – מתנדבין שני גזירין וטעונים קמיצה והגשה. ואין מבערין מהם כשיש עצים אחרים.
בזמן עצים הנ"ל – מבערין אף שיש עצים אחרים, ויו"ט הוא להם באותו היום (עי' כו.).
בני סנאה בן בנימין – זמנם בעשירי באב.
כשתשעה באב חל בשבת ונדחה לעשירי – בני סנאה מתענים ולא משלימים.
ואע"פ שאינו תענית, מ"מ מצטערים עם הציבור.[3]

האומר אהא בתענית עד שאבוא לביתי – אינו כלום.
ריו"ח היה אומר כן להתחמק מבי נשיאה.

תענית שלא קיבל עליו מבעוד יום – אינו כלום, ודומה למפוח מלא רוח.
זמן הקבלה – לרב בזמן המנחה אפילו בשוק, ולשמואל בתפילת המנחה.[4]

אדם שקיבל עליו תעניות בימים שקבעו בהם ימים טובים של מגילת תענית – בטל נדרו.[5]
קיבל עליו תעניות ואח"כ קבעו ימים טובים;
אם קיבל באופן כללי – לא יקבל עליו[6] ביום שלפניו ולא יתענה.
ואם קיבל בימים מסויימים כגון שני וחמישי ותיקנו יו"ט – יתענה.[7]
ראש חודש חנוכה ופורים – אסורין בתענית.

בליל התענית – לל"ק; גמר סעודתו וסילק הטבלא, אסור לאכול.
לא גמר (ודי שלא סילק) – לרבי אוכל עד עלות השחר לראבר"ש עד קרות הגבר לראשונה.
לל"ב (לא נזכר גמר סעודה); **ישן** – שוב אינו אוכל.[8]
לא ישן (אף דנתנמנם) – לרבי אוכל עד עה"ש ולראבר"ש עד קרות הגבר.
גדר נמנום – קוראים לו ועונה ולא יודע להשיב סברא ונזכר כשמזכירים לו.[9]
להלכה – ישן שינת קבע אינו אוכל, לא ישן, אוכל עד עלות השחר.[10] רש"י.

י"ב:
יחיד שקיבל עליו תענית סתמא – לרב חיישינן שמא כוונתו כחומר תענית ציבור ואסור בנ' הסנדל.[11]

---

[1] וה"ה אכל עד חצי היום ואח"כ התענה.
[2] נפ"מ שלא לומר עננו, ושאין קבוע לחובה ויכול לאכול כשירצה. רש"י.
[3] והיינו אחר החורבן שחזר חיוב התענית בת"ב, וס"ל להאי תנא דלא בטלה מגילת תענית בחורבן. תוס'. ובפוסקים הקדמונים למדו מכאן לבעל ברית בתשעה באב נדחה שיתענה ולא ישלים.
[4] והיינו בתחנונים שאחר התפילה, יאמר הריני למחר בתענית. רש"י. ולהלן יבואר דיש מקום לומר בתענית יחיד. והתוס' כתבו לאומרו בשומע תפילה ובשבת יאמרו באלוקי נצור.
[5] לרש"י לא ישלים כלל, ור"י מסופק בדבר ויש להחמיר ולהשלים. תוס'.
[6] לשמואל בתפילה ולרב בזמן המנחה. אם לא גרסו להדיא בצלו, צ"ב מה הראיה של רב יוסף לשמואל טפי מלרב.
[7] אלו ב' גירסאות בברייתא דמגילת תענית, ויש לומר דמר אמר חדא ומא"ח ולא פליגי.
[8] התוס' הביאו ירושלמי דהיינו כשלא התנה, אבל התנה מועיל, ובזה מיישבים הברייתא דעמד משנתו אוכל, היינו כשהתנה וא"צ לאוקים במתנמנם.
[9] הכרעת התוס' שכל סימנים אלו בנמנום של תחילת השינה.
[10] והיינו כלישנא בתרא וכרבי.
[11] וה"ה שאר עינויים ואסור לאכול מבלילה.

הרוצה שלא ליכנס לספק זה – יאמר למחר אהיה לפניך בתענית יחיד.
רב ששת סבר כרב גם בבבל בזמנו.
שאר אמוראים סברי כשמואל דאין חומר תענית ציבור בבבל, ובסתמא אין לחשוש.
ולכן[12] אביי ורבא באו במנעל ללא שוליים, מרימר ומר זוטרא מחליפין שמאל וימין,[13]
רבנן דבי רב אשי יוצאים במנעלים כדרכם.

קיבל עליו תענית ולא מצי לציעורי נפשיה[14] – לרב לוה ופורע ביום אחר.[15]
לשמואל לל"ק א"צ לפרוע ולל"ב פשיטא דחייב לפרוע.
תענית חלום – יפה כאש לנעורת ודוקא בו ביום. על כן אין ללותה ולפרוע יום אחר.
חלם בשבת – יתענה בו ביום ויתענה יום אחר לכפר על שנצטער בשבת.
ומשמע בתוס' דיתענה מיד ביום ראשון, אלא אם כן חל בו ראש חדש וכדומה ידחה למחרת.

עברו ג' תעניות ראשנות (שגזרו החל מר"ח כסלו) - גוזרין עוד ג'.
וחמורין מהראשונות, שבהם אסורים לאכול מהלילה וחייבין בכל העינויים ואסורין במלאכה.
איסור מלאכה - רק ביום ולא מבלילה.
ונועלים את המרחצאות.
עברו ג' אמצעיות ולא נענו – גוזרין עוד שבע.
וחמורות מהאמצעיות, שבהם מתריעין ונועלים את החנויות.
נעילת חנויות – ביום שני פותחים מעט עם חשיכה ובחמישי פותחין לגמרי.
עברו כל יג התעניות ולא נענו – אין גוזרין על הציבור, והיחידים מתענים עד שייצא ניסן.
ממעטין בבנין, בנטיעה, באירוסין ונישואין, ובשאילת שלום בין אדם לחבירו.
(**יצא ניסן וירדו גשמים** – הרי זה סימן קללה).

סדר היום בתעניות – הזקנים[16] מתכנסין בבוקר ומעיינים בענייני העיר[17] עד חצי היום.
בחצי היום קוראים בתורה ומפטירים[18] רביעית היום. ברביעית היום האחרונה מבקשים רחמים.

---

[12] אפילו בתענית ציבור בבבל.
[13] והיינו כדי לצער עצמם מעט, או להראות שחוששין קצת לשיטת רב מפני כבודו.
[14] כן כתבו התוס'. ופשוט דאין הכוונה סכנת נפשות, וראיה מדאמרו לרב יהושע בר אידי שילוה תעניתו כדי לאכול עמם עיגלא תילתא שהכינו לכבודו, ומוכח דסגי צורך גדול.
[15] בחנם א"א ללות. אכל בתענית בשוגג ימשיך לאכול ויפרע יום אחר. אם החל להתענות ורואה שקשה לו היה ר"י מסופק אם אפשר ללות אחר שהתחיל כבר להתענות. תוס'.
[16] ואולי גם העם.
[17] לפייס בענייני גזל וכדומה. רש"י.
[18] קוראים ויחל משה ומפטירין דרשו ה' בהמצאו. רש"י.